

Jerzy Tomaszewski

"Annus Albaruthenicus 2007. Hod Biełaruski 2007, t. VIII", red. Sakrat Janowicz, Krynki 2007 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 99/3, 497-498

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Choć poziom opracowania redakcyjnego obniża nieco wartość książki, a warto taki przypadek odnotować, bo nie jest on, niestety, odosobniony, powinna stać się ona jedną z podstawowych lektur studentów czy wszystkich zainteresowanych tą tematyką, bo z całą pewnością jest pozycją ważną i wartą polecenia.

Rafał Matuszewski

Annus Albaruthenicus 2007. Hod Bielaruski 2007, t. VIII, red. Sakrat J a n o - w i c z, Stowarzyszenie Villa Sokrates, Krynkki 2007, s. 360.

Kolejny tom wydawanego przez Sokrata J a n o w i c z a almanachu białoruskiego, zawiera — jak poprzednie — zbiór rozpraw oraz utworów w różnych językach (angielskim, białoruskim, niemieckim i węgierskim) o różnym charakterze. Około trzeciej części objętości zajmują artykuły o istotnym znaczeniu dla historyków zajmujących się problematyką narodowościową Europy Środkowej. Almanach otwiera artykuł Jerzego Waszkiewicza (Yury Vashkovich, „Metamorphoses of Sovietism”). Autor rozpatruje w nim współczesne konsekwencje „sowieizmu”, czyli kształtowania w Republice Białoruskiej „człowieka sowieckiego” w ciągu wielu dziesięcioleci istnienia Związku Radzieckiego. Zwraca szczególnie uwagę na konsekwencje w sferze świadomości: „Białorusini, ze wszystkich narodów byłych republik radzieckich, które utworzyły własne państwa, mieli najmniej rozwiniętą tożsamość narodową odczuwając jedynie w małym stopniu swą odrębność od Rosjan” (s. 24).

Następujący po nim artykuł Ryszarda R a d z i k a („Der weißrussische und tschechische nationsschöpferische Prozess im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts: Ähnlichkeiten und Unterschiede”) zawiera rozważania przede wszystkim nad odmiennymi warunkami politycznymi, społecznymi i ekonomicznymi, a także różnicami chronologicznymi, w jakich powstawały narodowe ideologie czeska i białoruska. Warunki te jednoznacznie stawiały Białorusinów w gorszym położeniu. Wprawdzie Radzik nie nawiązuje bezpośrednio do rozważań Waszkiewicza, lecz w ostatnim zdaniu wskazuje na istotną okoliczność, która sprzyjała „sowietyzacji” białoruskiego społeczeństwa: „Proces masowej alfabetyzacji i przechodzenia chłopów do miast wywołały dopiero władze ZSRR, wprowadzając chłopów w nowoczesny świat przy pomocy ideologii sowieckiej, a nie narodowej” (s. 53).

Następny z kolei artykuł (Aliaksandar S m a l i n c h u k, „Belarussian National Idea in the Early Twentieth Century”) wiąże się bezpośrednio z rozważaniami Radzika. Autor ukazuje jednak szanse, w postaci działalności wczesnych białoruskich budzieli narodowej kultury. Na efektach ich pracy zaważył fakt, że „nie istniało państwo, które by mogło podjąć próbę scalenia wszystkich mieszkańców kraju w jeden naród białoruski typu obywatelskiego” (s. 66). Ideę utworzenia niezależnej, białoruskiej organizacji państwowej podjęli ci działacze dopiero po rewolucji lutowej w Piotrogradzie.

Trzeci artykuł — Pavel T s e r a s h k o v i c h (Pawieł C i e r a s z k o w i c z), „Social Preconditions of National Revival of the Peoples in the Eastern Europe in the 19th — early 20th Centuries (Belarussians, Ukrainians, Lithuanians, Latvians, Estonians)” — poświęcony jest analizie porów-

nawczej procesów narodotwórczych w społeczeństwach bliskich sobie geograficznie oraz znajdujących się w analogicznych warunkach podległości Cesarstwu Rosyjskiemu. Zwraca uwagę czytelnika krytyczne rozpatrzenie dotychczasowej historiografii, a także wartości poznawczej źródeł statystycznych, którymi dysponuje historyk. Zawarte w tekście tabele ukazują względne upośledzenie Białorusinów i Ukraińców w dziedzinie wykształcenia (szczególnie widoczne w olbrzymim odsetku analfabetów) oraz struktury społecznej. Duże znaczenie miało też podobieństwo języka rosyjskiego do białoruskiego i ukraińskiego, a zarazem jego odmiennosc w stosunku do litewskiego, łotewskiego i estońskiego, co utrudniało asymilację Baltów przez Rosjan.

W czwartym artykule poświęconym kwestii narodowej Miroslav H r o c h („Nation as a Product of Social Communication? Report on the issue of comparison of the Czech and Belarussian »models«”) przyjmuje za punkt wyjścia sformułowane przez siebie koncepcje teoretyczne, dokonuje porównań między odmiennymi społecznościami, ukazuje istotne znaczenie alfabetyzacji, społecznych kontaktów między ludźmi oraz ewentualnych konfliktów, lecz uważa, że „ostateczna, ale bardzo istotna przesłanka powodzenia lub porażki narodowej propagandy łączy się z istnieniem czynnika »zewnętrznego«, czyli politycznych warunków imperium, w którym rozwija się ruch narodowy albo zewnętrznych oddziaływań, inspiracji i przykładów” (s. 127). Podkreśla niekorzystne dla Białorusinów warunki panujące w Rosji, zaś dogodniejsze dla Czechów w monarchii habsburskiej. Zarazem zauważa, że białoruscy patrioci mogli u progu XX w. czerpać inspirację i moralne wsparcie nie tylko od Czechów. Dodać warto, że to oddziaływanie czeskie trwało także po 1918 r., gdyż wielu Białorusinów studiowało w Pradze.

Ostatni artykuł (Miloš Ř e z n i k, „Historische Staatlichkeit und Nationalbewegung: ein weiß-russisch-tschechischer Vergleich”) przedstawia analogie między przeszłością czeską i białoruską (chłopskie tradycje obu społeczności, brak własnej arystokracji) oraz różnice, które wpłynęły na względną słabość narodowego ruchu białoruskiego (zacofanie gospodarcze kraju, negatywna rola władz rosyjskich).

Wszystkie artykuły zaopatrzone są w streszczenia w językach białoruskim lub polskim oraz w informacje o autorach w językach angielskim lub niemieckim. W pozostałej części almanachu przeważają artykuły poświęcone białoruskiej literaturze, przekłady utworów poetyckich oraz prozy (w tym Sokrata Janowicza) na angielski, pionierskie przekłady poezji na węgierski, a także przekłady literackie na białoruski. Tom zamykają recenzje oraz *varia*.

Jerzy Tomaszewski